

6. Макинтайр А. После добродетели: Исследование теории морали: Пер. с англ. – М.: Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2000. – 384 с.
7. Мысливченко А.Г. Западная социал-демократия: тенденции обновления и модернизации // Вопросы философии. – 2001. – №11. – С. 3-14.
8. Нестеренко А.В. Демократия: проблема субъекта // Общественные науки и современность. – 2002. – №4. – С. 49-54.
9. Новинская М. Коммунитарная парадигма: модификация левой идеи в западной политической культуре // Мировая экономика и международные отношения. – 2000. – №4. – С. 36-45.
10. Ситник П.К., Дербак А.П. Проблеми формування національної свідомості в Україні: Монографія. – К.: НІСД, 2004. – 226 с.

УДК 130.2+123

Васильєв М. Ю.

АПРІОРНІ СМИСЛИ СВОБОДИ ЯК ВІРОГІДНИЙ ПРЕДМЕТ ІСТОРІЇ

***Анотація.** У статті актуалізовано тему зв'язку типів історичного існування та окремих мотивів геополітики, що в умовах сучасних змін є дотичним до теми соціальної адаптації та місця України у процесах глобалізації.*

***Аннотация.** В статье актуализируется тема связи типов исторического существования и отдельных мотивов геополитики, что в условиях современных изменений непосредственно соотносится с проблемой социальной адаптации и места Украины в процессах глобализации.*

***Annotation.** The article enlightens the theme of connection between historic existens tapes and particular motievs of geografu which are connected wich the theme of social adaptation and the place of Ukraine in the prosses of globalization taking into considaration the conditions of present chendes.*

«Свідомість перетворює враження в такий спосіб,
як вгнуте дзеркало – образи предметів»
Антоніч Б.-І. «На другому березі»

1.

Це описовий шлях деякого пригадування. Пригадування, до якого принаймні в цей час не схильна історія. Пригадування предмету історії. Для початку, предметом історії назвемо традицію. Метою цієї статті є визначення місця пригадування традиції в сфері становлення вірогідного майбутнього. У зв'язку з цим, зроблено припущення, що предмет історії як процесу, є вірогідним по відношенню до майбутнього, як деякої константи історичного існування.

В даній статті розглянемо образ такої метафори історичного існування. Також зазначимо, що смисли свободи в їх значенні створення форм для життєвого простору європейської цивілізації, апріорні по відношенню до її загального розвитку. Визначимо наразі, що історія – це форма соціальної самосвідомості не лише існуючого суспільства, але вона існує на генетичному рівні в пам'яті соціуму, що предмет історії аксіоматично є сутністю публічної (або «соціальної», це на вибір) проблематики свого культурного регіону. Соціальна, або публічна, проблематика стає

актуальною, а в умовах сучасного світу, також і апологією окремо існуючих цивілізацій перед процесом глобалізації, адже весь розвиток Європи сьогодні стає частиною загального шляху деонтології поняття свободи в світі. Це призводить до подальшої деталізації ідеї демократичного суспільства. І, значить, до експансії наробітків (сміслів) європейської цивілізації в культурні світи інших регіонів. Адже, експансія, це ще й умова існування багатьох цивілізацій. Експансія, яка направлена на пріоритети культур, що не належать до європейського регіону за типом соціальності і, отже, за культурною ознакою, скінчується міжкультурними і міжнародними протистояннями, а таких випало немало на початок двадцять першого століття. Це умова зростання. І це наслідки кризи, відомої під назвою «двадцять століття». Проте, акцент на публічність, який стає загальноприйнятим для європейсько-американської форми мислення (без натяків на європейсько-американський модус вівенді), не є, звісно, дуже обережною частиною цього дослідження: лише на правах умовиводу про сутність демократії можна обережно зробити такий акцент своєрідним розкриттям сутності сьогоденного міжнародного еталонного уявлення про демократію, центральною частиною якого стає перцепція про основну свободу індивіда. Це – свобода вільно висловлювати свої думки. Така перцепція заснована на засаді природного права будь-якої іншої пересічної людини на повагу і на праві особистої свободи пересічної людини. Також, під демократією можна зрозуміти інший напрямок розвитку соціуму, а саме, свободу суспільства корегувати думку індивіда за допомогою суспільної думки і публічного обговорення як засобу існування соціуму європейського типу. Це соціальна проблематика загального рівня, яка властива кризовим періодам існування цивілізації і нашій країні зокрема. Таким чином, це стає принагідно актуальним для сьогоденної пори сучасного розвитку модерної української держави.

Спробуємо в цій статті не окреслити, а лише назвати деякі аспекти сучасної соціальної проблематики нашої країни. Така проблематика буде, напевно, тісно пов'язана із проблематикою розвитку демократії в регіоні, застосування її принципів до соціальних умов. Ми зразу станемо тут при не остаточній, але деякій неможливості вираження цього. Подібні теми є надто складними для окремої статті, а навіть і для цілого дослідження. Україна є частиною окремого культурного регіону, ускладненого пострадянською специфікою соціальних умов. Соціальна проблематика окремого культурного регіону, може розглядатись, за інших рівних обставин, як частина глобального економічного процесу, але її культурна наповненість може і не стати частиною сучасного світу. Історія сучасного світу може, натомість, розглядатись як комплекс подій, направлених на зміну вектору розвитку світу як проекції глобальних економічних сил історії, в сторону накопичення протистояння сумі ентропії, що отримує вираження в поступовій зміні соціальних умов, соціально-економічних формацій, технічних, гуманітарних і біологічних чинників людства. Суб'єктом дії такого комплексу подій, є людина, а основним, субстанціональним і, тому, залежним від мислення людини, об'єктом історії може бути визначено принцип раціонального. Раціональне ж не завжди звертається до принципу гуманного. Але, раціональне, як деяке компактне вираження апріорних форм історичного пізнання, без яких в принципі не можна нічого казати про філософію взагалі і про філософію історії окремо, добудовує окремі віхи на шляху становлення суспільства. Такі віхи становлять предмет історії. Отже, мова про предмет історії, це завжди мова про деякий цивілізаційний пріоритет.

Якщо кажемо про предмет історії, як про розвиток поняття свободи, то необхідно обмежуватись тут лише смислами європейської цивілізації. Предмет історії, річ лише

вірогідна, відносно звичайно до того цілого, яке утворює світ як *Universum*. Метою історії є не лише її предмет, але і розвиток самого предмету історії. Предмет історії входить до мети історії. Історичне знання завжди кусає себе за хвіст. І, таким чином, хоча це дещо передчасні вислови, інструментами мети історії як деякого процесу є, безумовно, ідеологія як мир і війна, які становлять інструменти контролю соціальності у вигляді процесу (і історії процесу) формування суспільства із усіма інверсіями його розвитку. У нашому випадку, інверсіями демократичного розвитку європейського світу є об'єми подій на кшталт тоталітарних соціально-політичних формацій штибу фашизму чи комунізму і дотичних до них. Адже, відголоски двадцятого століття це те, якими ми будемо. А оскільки очевидно, що тоталітарні форми тяжіють до об'єднання навколо будь-якої вірної в абстракції ідеї, то треба зазначити, що ідея ніколи не в змозі вирішити всіх протиріч тієї духовної кризи, до якої призводить криза соціальна.

Також слід зазначити ще одне. Соціальна криза в абстракції це завжди криза деякого розвитку. Тож, соціальні інверсії є лише спробами самостійної ідентифікації соціуму. Вони є спробами виходу з кризи, в якій опинилось все двадцяте століття комплексно. Вони є спробами до самовизначення, але, не індивіда, а таких суспільних течій, в рамках яких суспільна проблематика займає суспільство відповідно до тієї соціальної норми, яка прийнята в даний час. Так розвивалась у власних протиріччях парадигма соціального становлення Європи.

Для України реальністю на сьогодні є соціальна криза, пов'язана із питанням про ідентичність. Ця криза займає настільки великий об'єм соціальних смислів, що видається неможливим в будь-який інший спосіб крім описового, братися до обговорення сучасності, в тому нажаль обмеженому вимірі, до якого спонукає нас практика публіцистики. В соціальній сфері, тобто як в сфері керування соціумом, так і в сфері того, як соціум став таким, яким він є сьогодні, принцип свободи корегує уявлення пересічного громадянина про існування людини в суспільстві. Суспільство в Україні стає таким, що в тенденції отримує свій центр тяжіння поза людиною, в просторі поміж суб'єктних відносин і суспільного виробництва, на рівні, заданому середнім рівнем життя. Тут існують чинники, які заслуговують окремого обговорення і загалом не вміщуються в обраний тематичний простір, проте, такі чинники задають залишку українського суспільства програму неминучого розпаду розвитку поля традиції історичного існування нації, а точніше, неминучого історичного її неіснування. В онтологічному, загальному, але не абстрагованому значенні, історія стає принципом контролю у власних межах свого суб'єкта – людини. В рамках свого предмету історія стає принципом контролю самого розвитку людства. Єдиний шлях перед цією стихійною силою, це – пригадування традиції, і пригадування смислів історичного існування.

2.

В межах все більшої визначеності сьогодні соціологічної парадигми геополітики, питання про традицію, тісно пов'язується з питанням про національну (цивілізаційну) ідентичність. При цьому можна називати імена Чаадаєва: «К несчастью, человек понимает свободу иначе: он *почитает себя свободным...*» [1, 71], Данилевського, Маркса: «Найти законченную истину, понятие во всей его полоте, синтетическую формулу, которая уничтожила бы антиномию, – такова задача, которую должен разрешить социальный гений» [2, 347], Фрідріха Ратцеля, Дільтея, Карла Хаусхофера, Еліаса Канетті, Хелфорда Макіндера і інших дослідників останніх двох століть.

Проблематикою соціальної ідентичності в двадцятому столітті займався американський соціолог Пітірім Сорокін. На тлі сучасних геополітичних чинників (по-перше для нас, криза ідентичності, пов'язана із експансією американсько-європейських смислів за межі власного культурного регіону), на фоні проблематики в діапазоні від загрози біологічного зникнення до звичного вже існування людства на межі екологічної катастрофи, дуже цікаво виглядають концепції таких особистостей, як Герман Вірт, Юліус Евола, та пізні роботи Шпенглера, але, ще в книжці, яку правильніше за все називати «Захід західного світу» (*Der Untergang des Abendlandes*, Захід Європи), цитуючи в перекладі С.С.Аверінцева, було вимовлено, що починаючи з засновків культури «... поднимаются две чёткие формы высшего ранга, одна – как выражение существования, другая – как язык сознания: замки и соборы» [3, 25]. Викликають цікавість такі сучасні дослідники, як Олександр Зінов'єв: «Во второй половине XX столетия действительно произошёл качественный перелом в социальной эволюции человечества, сущность которого заключается в переходе от эпохи господства человеческих объединений типа (и уровня) к эпохе господства объединений типа сверхобществ. Для того, что бы понять на научном уровне, что это такое, нужен новый понятийный аппарат...» [4, 216], зазначає також Сергій Переслегін.

Ідентичність це, перш за все, самовизначення культурної організації, клітина соціуму. Самовизначення для деякої громади полягає в її історичному корінні, національному, нормативно-етичному, або релігійному та змішаному. Людство переживає новий виток історичного розвитку який може, в найкращому випадку, скінчитись об'єднанням цивілізації. Іде перманентне, але явне і публічне обговорення цього в рамках існування історії. Це обговорення виражається через поглинання світової економіки і культури в форматі торгівельних, воєнних і медіа організацій загальноісторичною дійсністю: через книжки, транспортні системи з якими пріоритетно пов'язана нова хвиля змішання народів, соціум впізнає свої в зміни в собі. Це є формою публічного обговорення в рамках моделі створення світової цивілізації.

Обговорення об'єднання Землі в нову структуру, проходить також не лише позитивно, а й в рамках існування антиглобалістичних організацій, видань і великих держав, що не можуть поділити поміж собою пріоритети і ставлять світ на межу апокаліпсису. Все це і спричиняє кризу ідентичності в глобальному масштабі.

Важливо вдивитись, в межах такого обговорення, в майбутнє, або хоча б, реалістичніше, визначити цивілізаційний пріоритет для України. Гомеостаз, а в нашому випадку це – рівновага смислів в новій історії за останні триста років, – стає значною віхою для недалекого майбутнього. Розпад рівноваги приносить хаос в усьому. Смилове наповнення сьогодення, експансія смислів сьогодення у майбутнє, робить культуру різновидом необхідного механізму гомеостазу для національної свідомості. Властиво, принаймні для сучасного періоду, розуміння того, що розпад заледве не всіх імперій, а також і всіх їх ортодоксальних додатків на кшталт тоталітарних ідеологій в Європі, призвів до кризи дев'яностих років двадцятого століття, що поглинула більшу частину як духовних, так соціальних і культурних надбань людства.

Основним завданням (тенденцією) більшості ідеологій двадцятого століття, було створення великих полікультурних міжнаціональних блоків. Але, якщо великі неприродні структурні об'єднання, приміром Радянський Союз, розпалися, то, питання про національну ідентичність стало для багатьох народів Європи вельми

значним сьогодні. Існують окремі цивілізаційні пріоритети, наприклад для європейського регіону, у тому числі, східноєвропейського (в якості окремого, здебільшого православного, виділеного масиву, наскільки це взагалі можливо для неподільної, але й не змішуваної на культурологічному рівні, системи Нової Світової Історії, яка зараз знаходиться у вирішальній фазі свого формування).

Криза ідентичності, яку переживає сьогодні *існування історії* (ноосфера, як на думку автора), полягає в тому, що людство ще не готове до процесу об'єднання в планетарному масштабі, де стикаються в намаганні до злиття (до еkleктичного інкорпорування різних типів соціальної свідомості в одне ціле, якщо бути точним), а значить, тут стикаються в культурному нівелюванні (як-от недбале поводження людства із різними культурними типами призводить до нівелювання процесів соціальної свідомості, яке знищує культурні традиції різних світів), проте, і завдячуючи в цьому в першу чергу науково-технічному прогресу, у людства вже немає великого вибору.

На сьогодні існують різні цивілізаційні та історичні пріоритети, для європейського, ісламського, російського чи далекосхідного регіонів. Із них збудована жива тканина історії. Обидві Америки, як геополітичний чинник, залишимо в якості вже різних за духом, проте, ще дочірніх утворень європейської цивілізації. Їх вплив в культурному значенні не перебільшує їх економічного впливу в рамках світової системи торгівлі (матеріальних цінностей). А лише економічний вплив на інші цивілізації, без позитивного культурного впливу на власне хоча б середовище (такого впливу може вже не існувати для Америки, не кажучи про окремий цивілізаційний пріоритет) не надає права довгого користування життєвим простором. Це твердження, правда, дещо несправедливе відносно до Латинської Америки. Але, приречені лишатися тільки філіями смислів європейської цивілізації (позаяк, Європа існує й досі в якості еволюційного і контролюючого чинника своїх дочірніх цивілізацій), цивілізації Америки лишуються духовно залежними від своїх колишніх метрополій в англомовному, іспанському, португальському, або французькому просторах. Все це виражається у характері воєн, революцій, характері освітніх реформ і музичних стилів світу.

Для нашого регіону від апріорних постулатів, які філософська традиція пов'язує з ім'ям І. Канта, походить культурний пріоритет, для Європи захований під поняттям «свобода». Але, для інших культур існують свої традиції. Тому, кажемо тут здебільшого про смисли європейського регіону, як про дещо не достеменно, але ближче відоме нам ніж, скажімо, етика, за принципами якої сформовано китайську цивілізацію.

Будь-який цивілізаційний пріоритет, це парадигма смислів, що лежить на початку кожної цивілізації, формує її стан і її існування в світі. Цивілізаційний пріоритет є точкою традиційного наповнення культурного стану. В європейській свідомості він стає апріорі необхідною часткою суспільного ладу і розвитку. Для Європи це поняття свободи, для Китаю це етика створена Конфуцієм, для Ісламу це є Коран, норми Шаріату. Потрібно помітити, що цивілізаційні пріоритети є видом культурного і експансіоністського існування людства. Культурна експансія передуює економічній експансії і, тому, спрямляє стезі для процесу глобалізації.

3.

Тепер почнемо говорити дещо повільніше, з точки зору головної метафори твору, образніше. Традиційно, центральною фігурою для України назвемо постать

Григорія Сковороди. Центральним стилем – епоху бароко. На іншій стороні безодні постає тінь епохи модерну, абрис Б.-І. Антонича. Смыслами епохи модерну і його історичним існуванням завершується класична Європа для України і втрачається її власний цивілізаційний пріоритет.

Визначення місця пригадування традиції в сфері становлення майбутнього необхідно розглядати у єдності з визначенням стилю майбутнього. Стиль – це деяка послідовність, де образ переходить в асоціацію з невідомим. Так барокова драма переходить в архітектуру і музику. Сьогодні дуже багато тем лишаються без належного обговорення в рамках тих перетворень світової парадигми, про які було говорено вище. У невеликому есе не уміститься суть, якщо під суттю зрозуміти теж саме, що розуміли Гайдеггер і Микола Кузанський. Тайна і алетейя. Будь-яке есе існує поза власним контекстом як натяк.

Можливо, що саме східноєвропейському регіону належить стати дзеркалом сучасного світу саме через загострення світового конфлікту, який можна вважати сучасною формою війни – війни за об'єднання світових культурних форм. Це дещо перекликається з теорією Майкла Волзера про справедливі війни, – що східноєвропейський регіон може стати одним із центрів майбутнього світу. В теорії Волзера людина стає розділеною в собі самій в багатьох вимірах духовного світу, домінування одного виміру над іншим. І це стає причиною і, водночас подоланням кризи пов'язаної з пошуком і відтворенням ідентичності.

В довільному порядку було вибрано дві постаті, що мають значення для теми про форми свободи. Другий з цих двох – Антонич. Для кожної країни цивілізаційний пріоритет має окремий наголос. На думку автора цієї статті, для України цей наголос представлено в тому вирі, в якому існує українська історія останні три століття. На думку автора, краще це виражено в поетів, ніж професійних культурологів і політологів. І, як це небезпідставно буває, в тих, хто розпочинає століття. Це може допомогти в пригадуванні власного цивілізаційного пріоритету. Постать Антонича для такої гри – а, будь-яке есе це завжди гра, різновид пізнання, чи, принаймні, музичний твір – обрано не лише на протигагу постатям Франка і Лесі Українки, що стали частинами сучасної, не дуже здорової ідеологічної ситуації, а тому, що Антонич – символ весни. В романі Антонича «На другому березі», серед загального плину романної (романтичної) мови, серед пасажів існують інші пасажі, що за ходом думок мало чим (нічим) не поступаються Шпенглеру.

Існує якийсь код, що пов'язує зовсім звичні речі і виходить не скільки національний цивілізаційний, або культурний, пріоритет (перед ким?), а темрява значень, серед яких постає плин часу, через плин часу – весь континуум ідей, що й утворює культуру. Саме завдяки багатозначності образу, саме завдяки його головній таємниці, використовуємо постать Антонича задля того, аби існував поводитир, який проводить темрявою. Головна метафора твору постає у метафоричності фігури Антонича там, де починається майбутнє – в теперішньому. Але, все це лишається тільки натяком на пряму мову. Якби ми знали внутрішню суть явища, то не питали б у суцього що воно є. В Богдана-Ігора Антонича сказано так: «Усе на світі збудоване, а кожна будівля мусить мати свій стиль. В кожній речі проявляється якась основна думка. Її зовнішній вияв називають стилем. Це таємний, підсвідомий, вислів цього, що складається на глузд кожної частини дійсності. Це вираз так званої душі явищ. Справді, великий Архітект Світу не творить нічого безстилевого. І природа має свою архітектоніку. Таку послідовну, про яку даремно мріють і мріяли інженери всіх часів, послідовну навіть у божественній химерності випадку, послідовну в

непослідовності, єдину в змінливості та змінливу в однині. Мистецькі стилі є тільки висловом архітектури душі їхніх творців і будови середовища, що їх сприймає, й відбивають будівництво того кола природи, який найкраще з психічним укладом митців співдзвенить» [5, 38].

Незважаючи на внутрішню порожнечу цих слів, існує деяка похідна між літературою і тим світом, про який так небагато сказано в іншого співрозмовника історії – Езри Паунда. Про світ цієї не віднайдені тиші. Адже, історія ще не віднайдена, адже, існують співрозмовники не віднайденого. І цей голос закликає до вислуховання мелодії міфосвіту.

В українській міфології слово отримує темрява пралісу, це можливо найглибший архетип свідомості і тема для прислухання. Свідомість змінює, перевертає відображення у воді – вода, це також деяка належність до архе. «Архе» в своїй античній недоторканості значило причину. Саме наповнення питання про предмет історії і про свободу, закликає нас до розкриття чогось більшого. «Прислухатись» означає для вислову не бути виказаним у слові. Темою пригадування є свобода. Буття називає себе ним.

Глобалізація стає шляхом до самовизначення, але може бути і самознищенням. Тому єдиним шляхом до створення майбутнього, як основної задачі історії, є прислухання до голосу власного минулого в рамках цивілізаційного пріоритету свого культурного регіону. Створення нового, як і його символіка коріниться і краще за все виражається в етнічних, стильових, архітектурних, літературних чинниках. Прислухання є, деякою мірою пригадування. Ця міра отримує свій образ і зв'язок у буття.

Література

1. Чаадаев П.Я. Философические письма. – М.: АСТ; М: Хранитель, 2006. – 254 с.
2. Маркс К. Ницета философии / Маркс К. К критике гегелевской философии права. Ницета философии. – М.: Мир книги, 2007. – С. 257-406.
3. Шпенглер О. Закат Европы. – Т.2 / Самосознание европейской культуры XX века: Мыслители и писатели Запада о месте культуры в современном обществе. – М.: Политиздат, 1991. – С. 23-54
4. Зиновьев А.А. Фактор понимания. – М.: Алгоритм, 2006. – 528 с.
5. Антонич Б.-І. На другому березі // Сучасність. – 1992. – № 9. – С.5-98.

УДК 17.023.31-055

Ланчевская А. А.

ГЕНДЕРНЫЕ АСПЕКТЫ СУБЪЕКТИВНОСТИ, ИДЕНТИЧНОСТИ И ИДЕНТИФИКАЦИИ

Анотація. У статті розглянуті актуальні питання сучасної філософії, пов'язані з концептами суб'єктивності, ідентичності й ідентифікації. В їх гендерному аспекті; розкриті основні поняття гендерної філософії й показано взаємозв'язок гендерних ролей, стереотипів и гендерної поведінки як структурних компонентів гендерної ідентичності особистості.

Аннотация. В статье рассмотрены концепты субъективности, идентичности и идентификации в их гендерном аспекте; раскрыты основные